

Vattenvård i Mälaren och dess tillrinningsområde 2022-2027

Bakgrundsbeskrivning och förslag till vision för Mälarens vattenvårdsförbunds
verksamhet 2022-2027

ILLUSTRATION: TOBIAS FLENGAR

Vår vision för 2022-2027 är att

Vara en mötesplats för samverkan och ömsesidigt utbyte och lärande mellan medlemmarna:

- Detta är en kärnverksamhet inom förbundet, som bedrivs genom styrelsemöten, arbetsgruppsmöten, årsstämma, Mälarseminarier, webinarier m.m.
- Under kommande år utvecklas ämnesspecifika nätverk för till exempel miljögifter, övergödning, invasiva arter, fisk och fiske, jordbruk, sjöfart, klimatanpassning, dricksvatten och regional planering.

Stötta medlemmarna att nå målet god status i alla vattenförekomster till 2027 genom att:

- Samordna planering, finansiering och genomförande av åtgärder. Möjliggöra åtgärder där samarbete inom hela avrinningsområdet är en förutsättning för framgång.
- Stötta med sakkunskap i planering och genomförande
- Stötta enskilda medlemmar med utredningar och projekteringar
- Hålla utbildningar och seminarier
- Kommunicera mera och sprida resultat och erfarenheter vidare för ett framgångsrikt vattenarbete.

Samordningen sker främst i nätverk/projektgrupper, exempelvis nätverk för kommuner, där medlemmarnas kunskaper och erfarenheter tas tillvara och får komplettera varandra. I vår roll som koordinator kan vi fungera som kunskapsbank och förmedla vidare information och kontakter för att sprida vidare kunskap om demonstrationsåtgärder och resultat av åtgärder. På så sätt bedrivs åtgärdsarbetet inom Mälarens avrinningsområde mer kostnadseffektivt och med förbättrat resultat.

Förbereda oss för att hantera kommande miljöutmaningar för Mälaren tillsammans genom:

- framåtsyftande undersökningar
- samordning och planering av förebyggande åtgärder

Fortsätta att bedriva miljöövervakning i Mälaren samt utveckla den genom:

- Samordning av mätningar och resultat inom hela avrinningsområdet
- Nya metoder för miljöövervakning främst för uppföljning av åtgärdernas effekt
- Förbättra spridningen av resultaten till intressenter, beslutsfattare och allmänhet

Detta ger oss en djupare förståelse för vad som händer på vattnets väg i tillrinnande vattendrag och i Mälaren och hur de akvatiska ekosystemen i Mälarens avrinningsområde mår.

Vara en gemensam röst för förbundets medlemmar gentemot relevanta sektorsmyndigheter:

- Framföra våra gemensamma behov och önskemål
- Omvänt fungera som en kommunikationskanal från dem till oss

Det gäller till exempel Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Näringsdepartementet och Miljödepartementet m.fl.

Kommunicera Mälarens värde och nytta för att medvetandegöra oss alla:

Både allmänhet, intressenter och beslutsfattare behöver förstå vilken tillgång Mälaren är, så att vi värdesätter det ovärderliga Mälaren ger oss utan kostnad.

MÅLET FÖR VÅRT ARBETE ÄR
RENT VATTEN OCH FRISKA
EKOSYSTEM I MÄLAREN
OCH DESS TILLRINNANDE
VATTENDRAG

Innehåll

BAKGRUND	4
Vad vill vi åstadkomma med Mälaren?	4
MÄLAREN OCH DESS VÄRDE	5
Ekosystemtjänster från Mälaren	5
Påverkan på Mälaren och dess tillrinnande vattendrag	6
Är Mälaren något vi nyttjar, utnyttjar eller samspelar med?	6
Miljöproblem	7
Ekonomisk beräkning av Mälarens värde	7
Gemensamma utmaningar för Mälaren och dess tillrinnande vattendrag i framtiden	7
Lagstiftning och utredningar som berör vatten	8
Hållbar utveckling - AGENDA 2030 - och Mälaren	9
MÄLARENS VATTENVÅRDSFÖRBUND	9
Historik och grunduppdrag	9
Nuvarande verksamhet och roll	9
Mälaren – en sjö för miljoner (MER)	10
Övriga projekt inom Mälarens vattenvårdsförbund	11
Resultat LIFE IP Rich waters – After-LIFE-plan?	12
Swotanalys	12
FÖRSLAG VISION MÄLARENS VATTENVÅRDSFÖRBUND 2022-2027	14
Vara en mötesplats för samverkan och ömsesidigt utbyte och lärande mellan medlemmarna	14
Stötta medlemmarna att nå målet god status i alla vattenförekomster till 2027	15
Förbereda oss för att hantera kommande miljöutmaningar för Mälaren tillsammans	17
Fortsätta att bedriva miljöövervakning i Mälaren samt utveckla den	17
Bli en gemensam röst för förbundets medlemmar gentemot relevanta sektorsmyndigheter	18
Kommunicera Mälarens värde och nytta för att medvetandegöra oss alla	19
Tidsplan	19
Finansieringsförslag och kostnadsberäkningar	20
Breddad representation och medlemskap	21
Eventuellt namnbyte	21
PROCESS FÖR VISIONSARBETET UNDER 2020-2021	21

Bakgrund

Under hösten 2019 lyftes frågan i Mälarens vattenvårdsförbunds (MVVF:s) styrelse om att ta fram en vision för kommande verksamhet inom förbundet, med anledning av att projektet Mälaren - en sjö för miljoner (MER) löper ut till sista december 2021. Slutår 2027 valdes med anledning av att vi enligt vattenförvaltningen ska ha uppnått god status i våra vattendrag detta år. En arbetsgrupp, visionsgrupp, utsågs inom styrelsen för att bereda frågan, Visionsgruppen har bestått av:

Staffan Jansson (Västerås stad, ordförande MVVF)

Erik Östman (Region Stockholm, vice ordförande MVVF)

Lars Greger (Södertälje kommun)

Göran Åström (Länsstyrelsen i Stockholm)

Helene Ejhed (Norrvatten)

Kjell Johansson (LRF)

Elin Ångman (MVVF, projektledare MER)

Viktor Kärvinge (MVVF, åtgärdssamordnare Sagån/Mälaren)

Ingrid Hägermark (MVVF, förbundschef)

De frågor vi har ställt oss under arbetets gång är dessa:

Vad vill vi åstadkomma med Mälaren?

Vilken roll ska/bör vi ta?

- Vad får vi från Mälaren idag?
- Vilka miljöproblem har Mälaren idag? Hur ser det ut framåt i tiden?
- Hur vill vi att Mälaren ska vara i framtiden?
Vad vill vi få av Mälaren?
- Hur ska vi åstadkomma detta? Vad behövs göras?
- Vad gör andra aktörer redan, och vilka är de?
- Var finns det luckor? Vad är det lämpligt att vi i Mälarens vattenvårdsförbund gör?
- Hur vill vi göra det?
- Vad vill vi fortsätta med av det vi gör idag? Vad vill vi utveckla och lägga till?
- När i tiden ska vi göra vad?
- Hur klarar vi finansieringen?

Vi har tagit hjälp från alla er medlemmar att besvara dessa frågor, då det här är något vi gör tillsammans. Mälarens vattenvårdsförbund är sina medlemmar och kansliet ska göra det alla har behov av.

Visionsgruppen inledde med att ta fram ett förslag under våren 2020. Mälarens vattenvårdsförbunds ordinarie arbetsgrupp och tjänstemannagruppen inom projektet

”Mälaren – en sjö för miljoner” läste igenom och gav synpunkter på visionsgruppens förslag. Därefter skickades förslaget ut till medlemmarna.

I september hölls sedan ett informationsmöte dit samtliga medlemmar var inbjudna och ca 60 personer deltog. Under oktober och november har sex arbetsgruppsmöten hållits med medlemsorganisationerna, indelade i grupper efter typ av organisation:

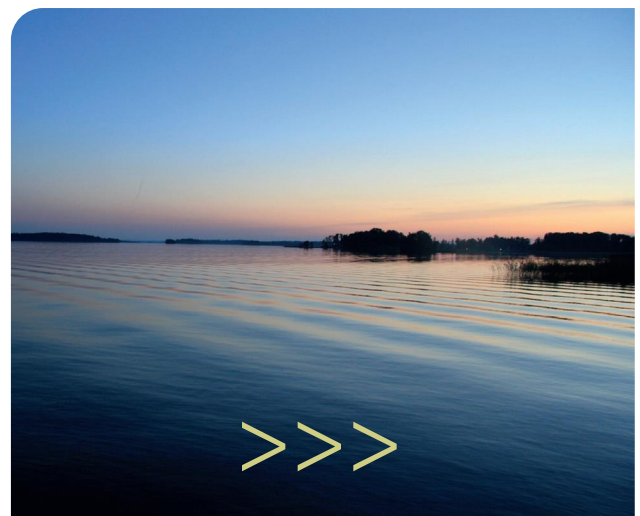
- Statliga myndigheter
- Kommuner grupp 1 (västra och mellersta Mälaren)
- Kommuner grupp 2 (kommuner i Stockholms län)
- Ideella föreningar
- Vattenverk och företag
- MER-kommuner

Under arbetsgruppsmötena deltog totalt drygt 50 personer.

Visionsgruppen har behandlat de synpunkter som kommit fram vid höstens alla möten om visionen, och därefter reviderat förslaget. Detta har sedan behandlats vid styrelsemötet den 4 december.

Nedan följer styrelsens slutliga förslag till vision för förbundets verksamhet under perioden 2022-2027. Den första delen består av en bakgrundsbeskrivning och den andra delen är en utförligare beskrivning av vad visionen innebär.

Förslaget går nu ut på remiss till er medlemmar inför årsstämman 2021.

*Förslag till vision för förbundets verksamhet
under perioden 2022-2027.*

Mälaren och dess värde

FOTO: SVEN-GUNNAR BROSTRÖM.

Från början var Mälaren en av Östersjöns havsvikar och det finns lämningar från bronsåldern från de människor som levde här då. De omfattande hällristningarna i Häljesta utanför Köping, som då låg vid en vik av Mälaren, visar på ett rikt och bördigt jordbrukslandskap. Vid åmynningarna växte starka samhällen upp. På grund av landhöjningen snördes Mälaren av från Östersjön på 1200-talet och omvandlades gradvis till en sötvattensinsjö. Samtidigt förflyttades regionens centrum till utloppet av Mälaren, där Stockholm uppstod.

Mälaren är idag Sveriges mest nyttjade sjö och till ytan landets tredje största sjö. Det är en slättlandssjö med en omfattande skärgård på över 8000 öar, holmar och skär. Den ligger i landets mest befolkningstäta område och har varit påverkad av människan sedan långt tillbaka i tiden, bland annat genom tidigt jordbruk och järnbruk som pågick redan för tusen år sedan. I Mälarens tillrinningsområde bor idag omkring 3 miljoner invånare.

Ekosystemtjänster från Mälaren

Mälaren är en värdefull naturresurs och förser oss med åtskilliga viktiga ekosystemtjänster¹, som vi människor runtom Mälaren har varit beroende av i många hundra år. Det är en naturresurs som vi vill värna om så att dess värden bibehålls till glädje och nytta även för kommande generationer.

Den idag mest uppenbara nyttan för oss är nog att Mälaren dagligen förser runt 2,3 miljoner människor med dricksvatten. Men Mälaren förser oss även många andra nyttor. Dessa är några av de viktigaste:

- Kranvatten till 2,3 miljoner människor
- Färskvatten till industriprocesser
- Badvatten (friluftsbad)
- Rekreation i form av estetiska upplevelser, båtliv och friluftsliv i övrigt
- Fiske, både yrkesfiske och sportfiske
- Transportled
- Strandnära områden som åkermark
- Rening och utspädning av föroreningar och smittämnen
- Biologisk mångfald och stora naturvärden

¹ Med ekosystemtjänster menas tjänster och produkter som ett ekosystem levererar, som människan får av naturen utan kostnad. Ekosystemtjänster upprätthåller funktioner i naturen och ger tjänster som är direkt eller indirekt viktiga för människan och samhället. Många ekosystemtjänster är grunden för att vi ska kunna leva på jorden. Ekosystem producerar tjänster som t.ex. syre, mat, dricksvatten, bränsle och genetiska resurser. Ekosystemtjänsterna innefattar också regleringsmekanismer som renar luft och vatten, utjämnar klimatet, begränsar risker för översvämning och erosion m. fl.

Biologisk mångfald i våra vatten är av stor vikt för ett livskraftigt ekosystem i stort. Att säkerställa den biologiska mångfalden i sjöar och vattendrag är därför av högsta prioritet. Våtmarker finns vid stränderna av Mälaren och på andra platser i tillrinningsområdet. De har stor ekologisk betydelse tack vare att de är mycket varierade miljöer som erbjuder livsförutsättningar för en mängd olika växter och djur, samt hjälper även hjälper till att rena vattnet. Sedan 1800-talet har många våtmarker dikats ut och de som finns kvar är därför viktiga att värna. Att upprätthålla god vattenkvalitet är viktigt för att säkerställa tillgång till matfisk. Det skapar resiliens för eventuella framtida förändringar där lokal matförsörjning blir viktigare. Fiskesjöar är även viktiga områden för rekreation. Mälaren bidrar även med flera kulturella ekosystemtjänster så som turism, tysta områden, intellektuell och andlig inspiration, undervisning och kunskap. Den erbjuder upplevelser i form av bad men även tystnad och stillhet med utsikt över vattnet.

Påverkan på Mälaren och dess tillrinnande vattendrag

Mälaren och dess tillrinnande vattendrag påverkas och förändras av många olika orsaker.

Dels finns en **direkt påverkan** som hör samman med att vi nyttjar Mälaren och övriga sjöar och vattendrag i avrinningsområdet som dricksvattentäkt, recipient till avloppsreningsverk, som farled med mera.

Mälaren och de tillrinnande vattendragen påverkas också av annan **verksamhet som sker i avrinningsområdet**. Påverkan från jordbruk, skogsbruk, vägtrafik och vattenkraft når så småningom Mälaren genom tillrinnande vatten. Denna verksamhet är inte direkt kopplad till nyttjandet av vattnet, men påverkar Mälaren och övriga vattendrag ändå.

Mälarens avrinningsområde påverkas även av **globala skeenden**, som atmosfäriskt nedfall och klimatförändringar.

Sist men inte minst påverkas Mälaren av **geologiska händelser** som landhöjningen.

Dessa olika typer av påverkan kan i många fall leda till miljöproblem, särskilt när påverkan blir storskalig och systematisk. Miljöproblemen kan medföra att ekosystemtjänsternas kvalitet försämras, eller att ekosystemtjänsterna till och med upphör. Nyttjandet av en ekosystemtjänst, kan leda till ett miljöproblem, som gör att en helt annan ekosystemtjänst påverkas negativt eller försvinner. Det är ett komplext system med många inbördes påverkanssamband.

För att Mälaren och dess tillrinnande vattendrag fortsättningsvis ska kunna ge oss dessa tjänster behöver vi se till att förbättra, skydda och vårda dess vattenkvalitet.

Är Mälaren något vi nyttjar, utnyttjar eller samspelar med?

Begreppet ekosystemtjänster understryker att vi människor har nytta av Mälaren. Detta kallas antropocentrism och uttrycker att naturen står i människans tjänst och har ett instrumentellt värde för oss. Dock finns det många som hävdar att naturen har ett egenvärde och egna rättigheter. Man kan på så sätt argumentera för att Mälaren och de arter som vistas där har rätt att må bra och ha ett fungerande ekosystem bara för sin egen skull (enligt den miljöetik¹ som utvecklades av den inflytelserika naturfilosofen Aldo Leopold). Vi kan se Mälaren som en del av ett samspel med naturen, snarare än något att i huvudsak nyttja eller utnyttja. Den stora amerikanska sjön Lake Erie har efter en folkomröstning fått lagliga rättigheter motsvarande en juridisk person.

"Lake Erie Bill of Rights"² gör det möjligt för stadens invånare att företräda Lake Erie i domstol och stämma den som smutsar ner sjön. Rörelsen bakom den nya lagen menar att USA:s miljölagstiftning är otillräcklig för att skydda ekosystem som Lake Erie.

Vilken eller vilka av Mälarens ekosystemtjänster är viktigast för er medlemsorganisation och varför? Fattas det någon i beskrivningen tycker du?

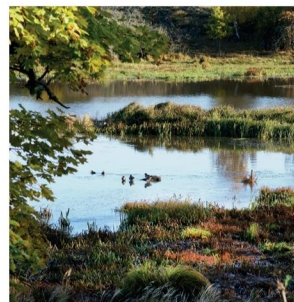

FOTO: PER NILSSON

Är vi Mälarens väktare? I samverkan, ska alla röster och intressen höras, även Mälarens? Hur tänker du?

¹ <https://www.aldoleopold.org/about/the-land-ethic/>

² <https://supermiljobloggen.se/nyheter/en-av-varldens-storsta-sjoar-blir-egen-juridisk-person/>

Miljöproblem

De miljöproblem som hotar Mälaren och övriga vattendrag i tillrinningsområdet, och som orsakas av mänsklig aktivitet, är framförallt:

- Övergödning
- Miljögifter
- Fysiska hinder och fysisk förändring
- Invasiva arter
- Brunifiering och ökad grumling
- Smittspridning
- Utarmning av biologisk mångfald
- Exploatering av stränderna kring Mälaren och även vattnet
- Klimateffekter

Dessa miljöproblem och de risker de medför kommer att utredas noggrannare i den riskanalys/påverkansanalys som just nu genomförs.

Vilken eller vilka av miljöproblemen är viktigast för er medlemsorganisation och varför? Vilken är er egen största påverkan? Vilken påverkan har ni behov av hjälp att arbeta med? Fattas det någon i beskrivningen tycker du?

FOTO: SABINA CASPARI

Ekonomisk beräkning av Mälarens värde

Under senare år har det gjorts några försök att göra en ekonomisk värdering av samhällsnyttan av vattnet i sjön Mälaren. Den senaste är utförd 2014 av Svenskt Vatten⁴ och där beräknas samhällsnyttan från Mälarens vatten till cirka 127 miljarder kr årligen. I den beräkningen är ändå inte alla värden inräknade. Det är helt enkelt mycket svårt att göra en ekonomisk värdering av Mälaren, men det står fullt klart att det är oerhört stora värden det rör sig om.

Gemensamma utmaningar för Mälaren och dess tillrinnande vattendrag i framtiden

Vi ser att detta kommer att påverka Mälarens avrinningsområde i närmaste framtiden och vi behöver planera för det:

- Stark befolkningsökning och påföljande behov av regional planering kring avlopp, dagvatten och dricksvatten, att skydda grundvatten från förorening m.m.
- Ökad livsmedelsproduktion som till exempel innebär en risk av ökad belastning av näringsämnen till vattnet.
- Klimatförändringar och de problem de kan medföra i form av översvämning, torka, ökad spridning av föroreningar, saltvatteninträngning och smittspridning.

Finns det andra viktiga miljöutmaningar som du ser det? Vilka är de i så fall?

⁴ Rapport 2014-14, Svenskt Vatten Utveckling, Samhällsekonomisk värdering av rent vatten – fallstudier av Vombsjön och Mälaren. Anna Löfmarck och Mats Svensson, Bisnode Information AB. Ladda ner på: http://vav.griffel.net/filer/SVU-rapport_2014-14.pdf

Lagstiftning och utredningar som berör vatten

Vattendirektivet

I december 2000 trädde EU:s vattendirektiv⁵ i kraft. Två viktiga principer slås fast i direktivet: länderna ska arbeta på ett sätt i sin vattenförvaltning som utgår från avrinningsområden (naturens egna vattengränser) och inte från av människan införda administrativa gränser, för att åtgärda brister i vattenmiljö och vattenkvalitet. En annan gemensam princip är det systematiska planeringsarbete som ska ske under 6-åriga förvaltningscykler, efterföljt av åtgärdsarbete. År 2004 infördes vattendirektivet i svensk lagstiftning genom bland annat vattenförvaltningsförordningen.

Vattendirektivet har påverkat vattenvårdsarbetet i Sverige en hel del. Det har bland annat lett till att Mälarens vattenvårdsförbund startade projektet "Mälaren – en sjö för miljoner" för att hjälpa till att stötta kommunerna i Mälarens avrinningsområde med att genomföra de åtgärder som krävs för att nå målen i Vattenförvaltningens åtgärdsprogram.

Dricksvattenutredningen 2016

Dricksvattenutredningens⁶ övergripande uppgift har varit att gå igenom dricksvattenområdet, från råvatten till tappkran för allmänt dricksvatten. Syftet har varit att identifiera nuvarande och potentiella utmaningar för en säker dricksvattenförsörjning på kort och lång sikt. Uppdraget betonar särskilt klimatförändringarnas betydelse och de krav på anpassningar och förändrade förhållningssätt som kan behövas för dricksvattenfrågorna.

Miljöövervakningsutredningen 2019

Miljöövervakningsutredningen⁷ har haft i uppdrag att göra en översyn av den svenska miljöövervakningen och föreslå dels en lämplig avgränsning i förhållande till närliggande verksamheter, dels förändringar för att bättre möta framtida behov. Syftet med miljöövervakning är att följa tillståndet i miljön, upptäcka nya miljörisker och vara ett underlag för att bedöma arbetet för att nå Sveriges nationella miljökvalitetsmål. För miljöövervakningen i vatten är det nu särskilt intressant att koppla det till underlaget för statusklassning i vatten samt uppföljning av åtgärder.

Vattenförvaltningsutredningen 2019

Vattenförvaltningsutredningen⁸ har bland annat haft i uppdrag att:

- föreslå hur organisationen bör vara utformad för att underlätta en effektiv, samordnad, förankrad och ändamålsenlig förvaltning av yt- och grundvatten som uppfyller ramdirektivets krav,
- föreslå hur finansieringen av de åtgärder som följer av åtgärdsprogrammen bäst kan säkerställas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

I vattenförvaltningsutredningen betonar man särskilt vikten av att fokusera på arbetet med åtgärder framöver för att uppnå målen. Det finns en möjlighet att vattenvårdsförbund och vattenråd kan komma att få en större roll i framtida arbete med åtgärder på lokal nivå.

Finns det andra lagstiftningar och utredningar som är viktiga i vattenvårdsarbetet som du känner till?

⁵ <https://www.vattenmyndigheterna.se/vattenforvaltning/eus-vattendirektiv.html>

⁶ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/04/sou-201632/>

⁷ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/04/sou-201922/>

⁸ <https://www.regeringen.se/remisser/2020/02/remiss-sou-201966-betankade-av-vattenforvaltningsutredningen/>

Hållbar utveckling - AGENDA 2030 - och Mälaren

År 2015 antog FN:s medlemsländer Agenda 2030, en universell agenda som innehåller de 17 Globala målen för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. För att uppnå målen krävs det att både regeringar, privat sektor, civilsamhälle och medborgare samarbetar. Mälarens vattenvårdsförbund med sina olika medlemmar och omfattande kontaktnät har en stor möjlighet att bidra till en hållbar utveckling i regionen. Ett flertal av de globala målen berör förbundets verksamhet men de tydligaste är Rent vatten och sanitet för alla (6), Hållbara städer (11) och Ekosystem och biologisk mångfald (15).

GLOBALA MÅLEN
för hållbar utveckling

Mälarens vattenvårdsförbund

Historik och grunduppdrag

Ursprunget till Mälarens vattenvårdsförbund⁹, Mälarkommittén, bildades 1959. Det var ett samarbete mellan de fyra länsstyrelserna runt Mälaren samt länsstyrelsen i Örebro län. Uppgiften var bland annat att samordna och förbättra övervakningen av Mälarens vattenkvalitet. Dessutom skulle man arbeta med samhällsplanering för att identifiera vattenresursen och de anspråk vi har på den i första hand för transporter, som recipient och dricksvattentäkt samt för rekreation. 1965 påbörjades den omfattande Mälarundersökningen, det övervakningsprogram som fortfarande pågår.

I mitten av 1990-talet väcktes frågan om att bilda ett vattenvårdsförbund kring Mälaren för att få en bredare samverkan och representation i vattenvårdsarbetet kring Mälaren. 1998 övergick Mälarkommittén till att bli Mälarens vattenvårdsförbund i dess nuvarande form och sedan dess ingår samtliga strandnära Mälarkommuner i förbundet (23 st), de större vattenverken, viktiga branschorganisationer samt flera ideella föreningar. I stadgarna som antogs 1998 var huvudsyftena att:

- bedriva miljöövervakning i Mälaren
- få fram underlag för samhällsplanering
- bidra med information till allmänheten om miljötillståndet i Mälaren.

Nuvarande verksamhet och roll

En central roll för Mälarens vattenvårdsförbund är att vara en plattform för samverkan och kunskapsutbyte. Det är av stor betydelse då det är flera län och många kommuner inblandade.

I och med att vattenförvaltningen införlivades i svensk lagstiftning 2004 och att man började arbeta mer systematiskt och avrinningsområdesvis med åtgärder för att nå god vattenstatus, blev önskemålen allt starkare om att vattenvårdsförbundet med sin samlade roll skulle bidra till att stötta och samordna åtgärdsarbetet. Projektet Mälaren – en sjö för miljoner drogs igång som en testpilot 2013. Därefter fattades beslutet på stämman 2017 om att justera stadgarna för att även ta in arbete med åtgärder som en fast del av verksamheten inom förbundet, förutom de delar som fanns med sedan tidigare; miljöövervakning, information och underlag för samhällsplanering. De aktuella stadgarna från 2017 finns här: www.malaren.org/vattenvardsforbundet/stadgar/

⁹ www.malaren.org

Mälaren – en sjö för miljoner (MER)

Mälarens vattenvårdsförbund har sedan 2013 drivit Projektet Mälaren – en sjö för miljoner (MER)¹⁰. Projektet har haft till syfte att stötta kommunerna runt Mälaren i deras komplexa arbete med vattenfrågor sedan införandet av vattendirektivet. 23 kommuner i Mälarens avrinningsområde är medlemmar i MER.

Verksamhet 2013-2020

I starten ordnades många seminarier som var välbesökta. 2013-2014 hölls 10 seminarier som besöktes av sammanlagt 480 personer. Under 2015-2016 var det stort fokus på ansökan om LIFE IP Rich Waters. Efter två och ett halvt års intensivt arbete, lyckades vi få det stora EU-projektet LIFE IP Rich Waters i hamn och i januari satte projektet igång. Vattenmyndigheten/länsstyrelsen i Västmanland hade då tagit över samordningen och styrningen av LIFE IP-projektet och dess parter och delprojekt. Mälarens vattenvårdsförbund gick nu in i en ny fas som en av parterna och deltagare i två projekt. Ett av projekten tillhör MER och handlar om utveckling av nya projektansökningar för att få medel och möjligheter att växla upp pengar och kompetens till ytterligare åtgärder för bättre vatten i vårt distrikt. 2017 blev ett år med omstart i verksamheten inom MER med fokus på de medlemmar som inte ingår i LIFE IP. På grund av personalomsättning blev det ett tapp under 2018, men i januari 2019 hölls ett stort seminarium med ca 250 deltagare från över 40 kommuner. Under året hölls sedan flera seminarier och workshops om dagvatten, enligt önskemål. Under 2020 är det återigen fokus på projektutveckling, att hitta former och finansiering för åtgärder.

Resultat

Under 2013-2020 har hittills hållits 32 seminarier inom MER med totalt 1488 deltagare. En vanlig avgift för ett liknande seminarium som hålls av annan part, kostar ca 6000 kr/person. Det motsvarar då knappt 9 miljoner kronor i deltagaravgifter.

Projektet LIFE IP Rich Waters innebär i ekonomiskt bidrag att Mälarens vattenvårdsförbund och projektet MER får ytterligare drygt 550 000 kr per år till verksamheten från EU mellan 2017 – 2024 för att genomföra de delprojekt vi deltar i. Totalt kommer även de nio kommuner inom MER, som deltar i LIFE IP Rich Waters, att få 26,5 miljoner kronor under åren 2017-2024 i EU-bidrag till åtgärder för bättre vatten. Hela projektet LIFE IP Rich Waters omfattar åtgärder för 300 miljoner kronor till vårt vattendistrikt, varav ca hälften är bidrag från EU.

Många av tjänstemännen som arbetar som vattenstrateger eller liknande inom kommunerna, är ofta ganska ensamma i sin roll och sätter stort värde på utbytet av kunskap, erfarenhet och kamratskap inom nätverken i MER.

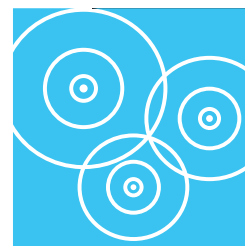
Projektet löper ut i december 2021 och Mälarens vattenvårdsförbund har gjort en utvärdering (se bilaga 1) för att få kunskap om hur MER har fungerat, vad i verksamheten som har varit ett stöd för kommunerna samt hur en ny version av MER skulle kunna se ut. Målgrupp för utvärderingen är i första hand i projektet engagerade tjänstemän och politiker från medlemskommunerna, men även medlemmarna i Mälarens vattenvårdsförbund som inte är anslutna till MER har fått frågor via en enkät.

Sammanfattning av enkätresultat

WRS som fick uppdraget att göra utvärderingen drar slutsatserna att medlemmarna överlag har ett behov av stöd gällande vattenfrågor, dels i form av expertstöd men dels även i form av kunskapsutbyte kommuner emellan. Man önskar forum för att jämföra och utbyta erfarenheter då man ofta ställs inför likartade problem och då kan dra nytta av varandras tidigare erfarenheter.

Insatser arrangerade av MER för ökad kunskap och samverkan gällande kommunernas vattenvårdsarbete har uppskattats och får ett bra betyg. Deltagarna har framför allt deltagit i seminarier, konferenser och fältbesök.

När det kommer till MER:s påverkan i kommunerna anser drygt en tredjedel av de svarande att projektet har haft effekt på tagna beslut gällande vattenfrågor. En lika stor andel tycker även att projektet bidragit till förändringar i det praktiska arbetet. Intresset för fortsatt medlemskap i MER är mycket stort.

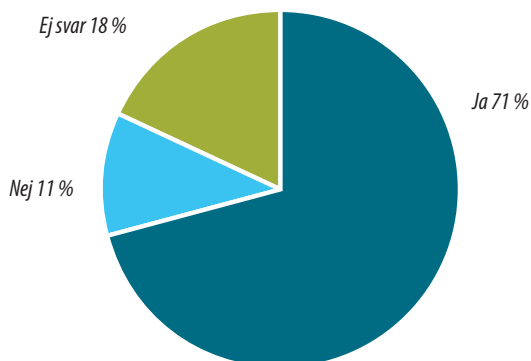

MÄLAREN
EN SJÖ FÖR MILJONER

¹⁰ <http://www.malaren.org/malaren-en-sjo-for-miljoner/>

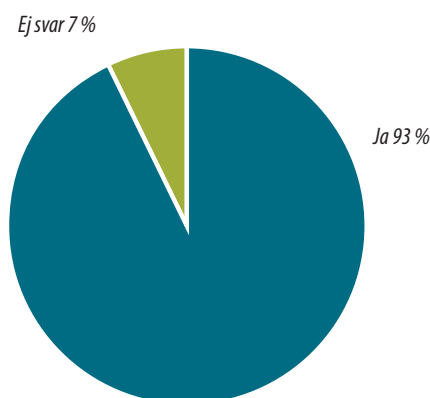
Projektets värde

Har deltagande i MER varit värt pengarna? 71 % av de svarande anser att deltagandet i MER varit värt de avgifter som kommunens medlemskap inneburit.

Skulle du vilja att din kommun fortsätter att satsa pengar i framtiden?

Vi tolkar denna fråga som en fortsättning av den förra och då säger hela 93 % att de är intresserade av att deras kommun har en fortsatt medverkan i MER. Det framgår dock av någon kommentar att frågan inte är helt tydligt formulerad.

Övriga projekt inom Mälarens vattenvårdsförbund

Bekämpning av sjögull

MVVF har samordnat planering och finansiering av bekämpning av sjögull i Mälaren¹¹ samt är koordinerande i genomförandet, där Eskilstuna kommun är utförare av bekämpningen. Projektet beräknas pågå fram till minst 2024. Samordningen sker i ett nätverk, där kommunekologer från de fyra berörda kommunerna och de två länsstyrelserna deltar tillsammans med projektledning och utförare. Det har varit ett framgångsrikt arbetssätt, där alla deltar med sin specifika kompetens. Medlemmarna ger draghjälp åt varandra att driva projektet, planera framåt och söka finansiering.

Åtgärdssamordnare i Sagån, LEVA pilotområde

MVVF har en åtgärdssamordnare mot övergödning i samarbete med Sagåns vattenråd. Detta är ett av Havs- och vattenmyndighetens 20 pilotområden för åtgärdssamordning i Sverige¹². Sagån är ett av de Mälarmynnande vattendragen med högst halter av näringsämnen. Åtgärderna som kommer till stånd genom LEVA-projektet ska motverka övergödning, men utformas samtidigt med tanke på helheten (miljögifter, konnektivitet, biologisk mångfald, klimatanpassning och rekreation). Det har varit en framgångsfaktor att göra detta i samarbete med Sagåns vattenråd. Det vore en naturlig fortsättning att utveckla och förstärka samarbete med övriga vattenråd i de Mälarmynnande vattendragen.

FOTO: SUSANNA HANSEN

Lokalt engagemang
för vatten

¹¹ <http://www.malaren.org/projekt/sjogull/>

¹² <https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/samverkansomraden/leva---lokalt-engagemang-for-vatten/levas-atgardsomraden.html>

Resultat LIFE IP Rich waters – After-LIFE-plan?

Projektet LIFE IP Rich Waters, www.richwaters.se¹³, uppstod inom Mälaren – en sjö för miljoner och i samarbete med Vattenmyndigheten och 32 andra partners, söktes och beviljades projektet med start 2017. Projektets budget är 300 miljoner kronor, varav hälften utgörs av bidrag från EU. Det drivs nu från Vattenmyndigheten i Norra Östersjöns distrikt/Länsstyrelsen i Västmanlands län och det omfattar fem teman:

- Minska övergödningen från jordbruk, avlopp och dagvatten
- Minska övergödningen från sjöbottnar
- Minska mängden miljögifter i våra vatten
- Skapa fria vandringsvägar för fisk
- Förbättra vattenplaneringen

Inom dessa fem teman utförs totalt 21 delprojekt och det kommer fram mycket intressanta resultat och demonstrationsåtgärder. Efter projektets slut är det viktigt att förvalta dessa kunskaper och att de sprids för att bidra till "ringarna på vattnet" i form av fler och bättre åtgärder. Att hitta ett sätt att få kunskaperna att leva vidare på, är en sk "After LIFE-plan". Här ser vi att MVVF skulle kunna spela en viktig roll i att ta hand om resultaten och förvalta dem, sprida och vidareförmedla informationen.

¹³ www.richwaters.se

FOTO: LÄNSSTYRELSEN

SWOT-analys

För att bilda oss en uppfattning om förbundets styrkor och svagheter, gjorde vi i visionsgruppen en SWOT-analys av förbundet under hösten 2019. En sammanfattning av den följer nedan.

S=Styrkor (internt)

Mälarens vattenvårdsförbund är en trovärdig organisation som många är positivt inställda till. Vi arbetar med ett ansvarsområde som många tycker är viktigt.

Förbundet har många medlemmar med stor bredd bland medlemmarna och många starka medlemsorganisationer. Hos medlemmarna har vi stor samlad kompetens och vi finns på alla nivåer.

Vi har lyckats bra med finansiell uppväxling i flera projekt och har möjlighet att söka många olika typer av anslag, då vi har många olika typer av medlemmar, som till exempel både kommuner, länsstyrelser och samverkan med forskare på SLU.

Vi har en driven styrelse och ett driftigt kansli med stor vilja att komma framåt. Vi har ett gott samarbete med många viktiga aktörer.

W=Svagheter (internt)

Verksamheten spänner över många områden med förhållandevis lite personal. Önskemålen på verksamheten är många men då kansliet inte har så många anställda är det svårt att förmå att driva alla frågor fullt ut. Med liten personalstyrka saknas kompetens på kansliet i flera viktiga frågor.

Det är svårt att höja medlemsavgifterna och förbundet saknar stabil finansiering som motsvarar önskemålen från medlemmarna.

Administrationen tar ibland förhållandevis mycket tid, och då får den utåtriktade verksamheten få stå tillbaka. Det kan ta en del tid att hinna med internkommunikationen med 52 medlemmar.

Det är en sårbar organisation då kansliet är litet, vilket gör det personberoende. Förbundet har ingen "egen" personal, då det är Länsstyrelsen i Västmanland som anställer och håller med personal.

Det finns intressekonflikter mellan olika medlemmar och även stora skillnader i medlemmarnas kapacitet. En del av de som drar stor nytta av Mälarens vatten finns inte i avrinningsområdet, och är därför inte medlemmar. Till exempel gäller det många kommuner som får sitt dricksvatten från Mälaren.

Medlemmar kan även brista i kommunikation gentemot förbundet och inte dela med sig av data till exempel.

Styrelsens ledamöter är osynliga som ambassadörer. Förbundet saknar målstyrning.

O=Möjligheter (externt)

Vattenbristen lyfter vattenfrågan och det är stort fokus på dricksvattenresurser. Vatten är vårt viktigaste livsmedel och det är inte bara en miljöfråga utan även en beredskapsfråga. Även rekreation kring vatten är viktigt för många. Det tycks råda politisk konsensus om att vatten är viktigt, och det finns därmed en hel del statliga pengar för vattenåtgärder.

Just nu pågår flera statliga utredningar som gäller vatten.

Klimatåtgärder och vattenåtgärder går ofta hand i hand. Klimatfrågan ligger högt på agendan och det kan gynna vattenarbetet. Det finns en möjlighet för oss att bli en nationell förebild.

Vi har nära till Life IP Rich Waters och Vattenmyndigheten.

Det finns andra vattenvårdsförbund och ideella organisationer med bra arbete och idéer att lära av. Det finns även stora sjöar utomlands som arbetar bra som vi kan lära av.

Det finns många olika finansieringsmöjligheter som både forskningspengar, EU-pengar m.fl. Det finns intresse från andra kommuner att ansluta till förbundet och därmed möjlighet att växa.

Media visar stort intresse när vi gör åtgärder och undersökningar.

T=Hot (externt)

Det är lågkonjunktur och kommunerna har dålig ekonomi. Det blir svårare att konkurrera om resurserna. Risken finns att den statliga finansieringen minskar.

Stor okunskap om betydelsen av friska ekosystem och även okunskap och lite forskning om kopplingen mellan hälsa och rent vatten.

Brist på arbetskraft med kompetens inom vattenfrågor.

Enligt vattenförvaltningens förslag ska myndigheternas uppdrag förändras. Om det går igenom kan det innebära en risk för fördröjning av arbetet.

Fokus hamnar ibland på sådana problem som inte är de största.

Stämmer den här analysen tycker du? Något du vill lägga till eller ta bort?

Förslag vision för Mälarens vattenvårdsförbund 2022-2027

Vara en mötesplats för samverkan och ömsesidigt utbyte och lärande mellan medlemmarna

- Detta är en kärnverksamhet inom förbundet, som bedrivs genom styrelsemöten, arbetsgruppsmöten, årsstämma, Mälarseminarier, webinarier m.m.
- Under kommande år utvecklas ämnesspecifika nätverk för till exempel miljögifter, övergödning, invasiva arter, ekosystembaserad fiskförvaltning, jordbruk, sjöfart, klimatanpassning, dricksvatten och regional planering.

Vad gör vi idag?

Mälarens vattenvårdsförbund utgör idag en mötesplats för ömsesidigt utbyte och lärande mellan medlemmarna i flera sammanhang: styrelsemöten, arbetsgruppsmöten, grupper inom MER, årsstämman, Mälarseminariet m.fl. andra seminarier/webbinarier och träffar som arrangeras.

Förslag verksamhet 2022-2027

Samverkan, utbyte och lärande mellan medlemmarna är en kärnverksamhet inom förbundet. Vi fortsätter med samma mötesplatser som tidigare, som till exempel nätverken för kommunernas vattensamordnare och vattenpolitiker, men vill också bygga vidare på detta och utveckla ytterligare, genom att starta upp flera ämnesspecifika nätverk.

Medlemmarna har stor kompetens i sina organisationer. MVVF:s roll blir att driva nätverk för olika områden där medlemmarnas kompetens tas tillvara, samordnas. Erfarenhetsutbyte sker inom nätverken, vilket ökar medlemmarnas kompetens och ger en samlad, bättre styrka, $1+1=3!$ Det är en stor vinst att samordna kompetens och finansiering hos våra olika medlemmar i gemensamma projekt för åtgärder i olika nätverk där vi kan stötta varandra på olika sätt. Idag drivs till exempel ett nätverk för bekämpning av sjögull vilket fungerar mycket bra. Även inom andra områden finns behov av nätverk för utbyte och samordning av kunskap, praktisk erfarenhet, finansiering av åtgärder, miljöövervakning m.m. Nätverken är behovsstyrda och kan upphöra då problemet är löst. Några exempel på områden där nätverk runt Mälaren skulle göra stor nytta är:

- miljögifter
- övergödning
- mikroplaster
- invasiva arter
- fisk och fiske
- jordbruk
- sjöfart
- klimatanpassning
- dricksvatten
- regional planering

Att driva nätverk på detta sätt är givande både för de enskilda medlemmarna och för helheten, men tar också viss tid i anspråk. Med dagens bemanning på kansliet ryms inte detta i någon större utsträckning. För att kunna driva ett nätverk på ett bra sätt inom ett visst område, bör man också ha en viss grad av sakkunskap.

FOTO: LANSSTYRELSEN

Vilka typer av nätverk skulle du ha nytta av i ditt arbete?

Stötta medlemmarna att nå målet god status i alla vattenförekomster till 2027 genom att:

- Samordna planering, finansiering och genomförande av åtgärder. Möjliggöra åtgärder där samarbete inom hela avrinningsområdet är en förutsättning för framgång.
- Stötta med sakkunskap i planering och genomförande
- Stötta enskilda medlemmar med utredningar och projekteringar
- Hålla utbildningar och seminarier
- Kommunera mera och sprida resultat och erfarenheter vidare för ett framgångsrikt vattenarbete.

Samordningen sker främst i behovsstyrda nätverk/projektgrupper där medlemmarnas kunskaper och erfarenheter tas tillvara och får komplettera varandra. I vår roll som koordinator kan vi fungera som kunskapsbank och förmedla vidare information och kontakter för att sprida vidare kunskap om demonstrationsåtgärder och resultat av åtgärder. På så sätt bedrivs åtgärdsarbetet inom Mälarens avrinningsområde mer kostnads-effektivt och med förbättrat resultat.

Vad gör vi idag?

Vi samordnar planering, finansiering och genomförande av åtgärder inom projektet "Mälaren – en sjö för miljoner". Ett viktigt nätverk är tjänstemannagruppen inom MER, som träffas regelbundet och utbyter erfarenheter och inspirerar till nya projekt och åtgärder. I denna grupp initierades ansökan till LIFE IP Rich Waters, som sedan genomfördes av MER. Läs mer om verksamheten inom MER på sid 10.

Vi samordnar även bekämpning av sjögull i ett nätverk av de länsstyrelser/län och kommuner där sjögull växer, samordnar ansökan av olika medel samt sköter kommunikationen med Havs- och vattenmyndigheten. Hittills har det varit framgångsrikt.

Vi har även en åtgärdssamordnare i Sagån avrinningsområde, som ett av Havs- och vattenmyndighetens pilotområden för åtgärdssamordning. En framgångsfaktor har varit just att samarbeta med Sagåns vattenråd. Samarbete och stöd till de tillrinnande vattendragens vattenråd och vattenförbund är en viktig del i åtgärdsarbetet.

Under flera år har Mälarens vattenvårdsförbund, framförallt genom projektet MER, ordnat seminarier och workshops kring aktuella ämnen som rör vattenvårdsåtgärder och miljöproblem i vatten. Dessa träffar har varit välbesökta och uppskattade. Under 2019 blev också utbildningen "Kommunernas roll i vattenförvaltningen"¹⁴ klar, i samarbete mellan MER och Vattenmyndigheten.

Idag kommunicerar vi och utbyter erfarenheter framförallt med medlemsorganisationerna.

Vi har sakkunskap inom miljökommunikation och miljöövervakning och allmänt om vatten, men har egentligen ingen tid att stötta enskilda medlemmar.

Förslag verksamhet 2022-2027

- *Samordna planering, finansiering och genomförande av åtgärder. Möjliggöra åtgärder där samarbete inom hela avrinningsområdet är en förutsättning för framgång.*

Samordningen är tänkt att ske i nätverk/projektgrupper där medlemmarnas kunskaper och erfarenheter tas tillvara och får komplettera varandra. Vi bevarar och bygger vidare på de väl fungerande nätverk, som redan finns inom förbundets verksamhet idag. Åtgärdsarbetet vidgas till att omfatta alla medlemmar, kommuner och andra intressenter i Mälarens avrinningsområde, där det behövs och är relevant.

Finansiering av projekt och åtgärder bör göras i ett helhetsperspektiv. Kommunerna och andra aktörer ska inte behöva vara beroende av tillfälliga utlysningar av medel utan kunna ha en helhetsbild av investeringar och prioriteringar så att de kan nyttja den interna budgeten och tillfälliga regionala och statliga utlysningar på mest effektiva sätt. Här kan MVVF spela en viktig roll genom att ha kunskap om olika aktörers förutsättningar samt de utlysningar av finansiering som finns på olika nivåer och stötta medlemmarna i planering av åtgärder.

- *Stötta med sakkunskap i planering och genomförande*

En samlad sakområdeskompetens inom kansliet gör att vi kan bedriva ett miljöarbete med helhetsperspektiv. Det är annars lätt att man riskerar att missa en viktig aspekt när man genomför åtgärder och bara inriktar sig ensidigt för att åtgärda några få problem.

¹⁴ <http://www.malaren.org/malaren-en-sjo-for-miljoner/utbildning-for-kommunpolitiker-och-tjanstpersoner/>

Allt hänger ihop. Inom nedanstående områden finns behov av mer specifik kompetens inom förbundet, för att svara bäst mot miljöproblemen och den påverkan som ger upphov till problemen:

- Miljögifter (till exempel TBT/båtbottenfärger, mikroplaster och PFAS)
- Fisk & konnektivitet
- Övergödning (intern och extern)
- Klimatanpassning (dagvatten, Mälarens reglering)
- Invasiva arter & biologisk mångfald
- Dricksvatten
- Sjöfart, fritidsbåtar, transport
- Jordbruk & livsmedelsförsörjning
- Regional planering (befolkningsutvecklingen)

Kompetenserna skulle med fördel kunna lånas in på viss arbetstid från de olika medlemsorganisationerna till att arbeta för förbundet.

Det finns också ett uttalat önskemål av expertstöd och guidning från många som arbetar med vattenvård framförallt på kommunerna. Vatten spänner över så många områden att det är svårt att vara insatt i alla områden med nya rön. Det är svårt att veta vem man kan lita till att lyssna på.

- Stötta enskilda medlemmar med utredningar och projekteringar

Kansliet kan stötta enskilda medlemmar med olika frågor inom vattenvård. Det enklaste sättet att finansiera möjligheten att göra detta är att medlemsorganisationen får låna in personal mot självkostnadspris per timme. Ett slags konsultbistånd till självkostnadspris. Personalen på kansliet kan hjälpa till med att åka ut och titta på plats, ge förslag på åtgärder och uppföljning, kunna räkna på dem och ge kostnadsförslag osv. På så sätt kan man nyttja kompetensen på kansliet lokalt. De områden som är aktuella för detta är:

- Utredningar
- Projektering av åtgärder
- Miljöövervakning och uppföljning

- Utbilda och hålla seminarier

Det finns ett stort behov av utbildning inom nya områden, där ny kunskap kommer fram. Samtidigt finns det också behov av en grundutbildning om vatten till nyanställda. Det är ganska stor omsättning på personal och många kommuner inrättar nya tjänster för till exempel vattensamordnare. För dessa vore det bra att ha en grundutbildning, som ges 1-2 gånger om året. Detta skulle underlätta introduktionen i vattenförvaltningen och är något som MVVF skulle kunna erbjuda. Det ger också de nyanställda, förutom kunskaper, bra kontakter med dem på andra kommuner. För de som arbetar som vattensamordnare på kommunerna, spelar nätverket inom MER stor roll i deras yrkesutövning. Att vi håller utbildningar och seminarier i aktuella ämnen, är ett kostnadseffektivt sätt att göra detta, då det ofta är ganska dyrt att gå på de utbildningar och seminarier som hålls av andra.

- Kommunicera mera och sprida resultat och erfarenheter vidare för ett framgångsrikt vattenarbete.

För att verksamheten och de resultat som uppnås ska göra nytta, behöver de kommuniceras till alla intressenter och även allmänhet på det bra sätt. I vår roll som koordinator kan vi också fungera som kunskapsbank och förmedla vidare information och kontakter för att sprida vidare kunskap om demonstrationsåtgärder och resultat av åtgärder. Här vill vi till exempel ta vid efter att projektet LIFE IP Rich Waters har avslutats, med att hjälpa till att sprida de resultat och erfarenheter som har gjorts under åren.

Vi behöver också ha strukturer för att prata med och ta in åsikter från allmänhet och övriga intressenter. Ett ökat fokus på nätverk och samverkan med fokus på kunskapsbyggande kräver också kompetens kring hur dessa processer utformas för att bli så effektiva som möjligt.

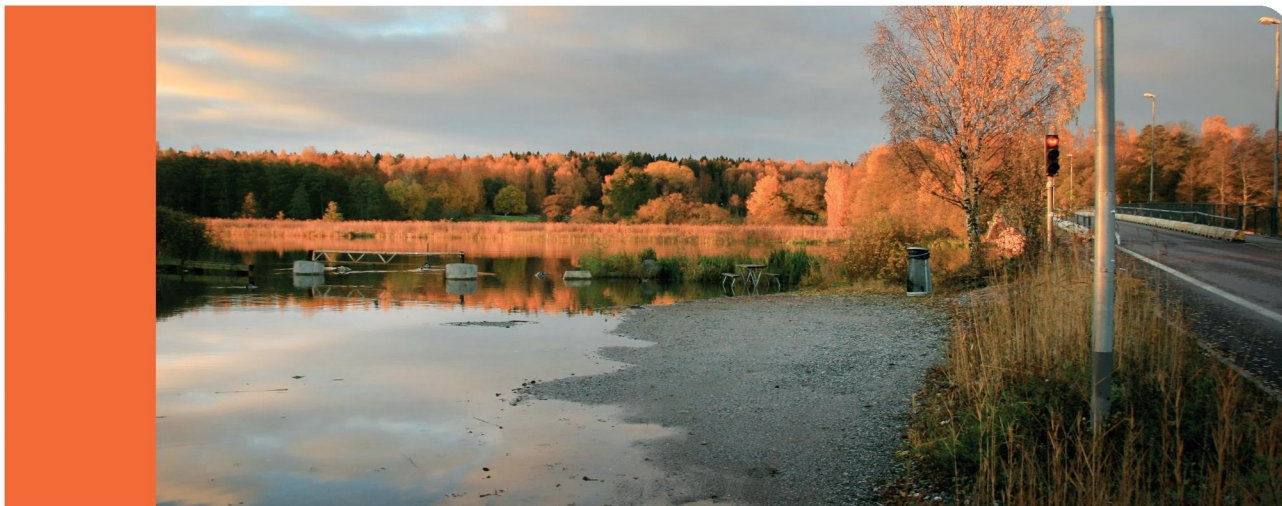
Vilka specialistkunskaper skulle du önska att det fanns på MVVF:s kansli?

Är detta något som er medlemsorganisation skulle ha nytta av? Till vilken typ av uppdrag i så fall?

Vilket behov av utbildning finns inom din organisation? Vad ser du behov av att andra skulle behöva utbildas i?

Syftet är att genom en bättre kommunikation med olika parter ge dem en bättre förståelse för de åtgärder som behövs göras. Den andra sidan av myntet kommunikation är att förbundet måste lyssna, och genom att lyssna kommer vi att förstå vad allmänhet och andra intressenter har för intressen och behov. För att vara relevanta måste vi ha en aktiv kommunikation med de aktörer som påverkar Mälaren. Om verksamheten ökar, behöver också de resurser som läggs på kommunikation och information inom förbundet att öka.

*Vilka parter tycker du vi framförallt behöver kommunicera mer med?
I vilka frågor tror du att allmänheten har ett stort intresse?*

Förbereda oss för att hantera kommande miljöutmaningar för Mälaren tillsammans genom:

- framåtsyftande undersökningar
- samordning och planering av förebyggande åtgärder

Vad gör vi idag?

Att blicka framåt för att förebygga kommande utmaningar, har inte varit en uttalad del i verksamheten. Vi har under 2020 börjat komma in på detta, dels genom att börja arbeta med projektutveckling inom klimatanpassning, som också går hand i hand med många vattenvårdsåtgärder, samt att vi har sökt pengar från FORMAS för ett större forskningsprojekt om Mälarens framtida utmaningar.

Vilka miljöutmaningar är viktigast för din organisation att hantera framöver?

Förslag verksamhet 2022-2027

Att arbeta förebyggande är oftast ett bra sätt att hantera stora förändringar. Vi står nu inför flera större förändringar, som kommer att påverka Mälaren och dess tillrinnande vattendrag. Befolkningsökning, ökad livsmedelsproduktion och ett förändrat klimat. Det är svårt att säga hur detta kommer att påverka och hur vi bäst ska förebygga eventuella kommande problem.

Mälarens vattenvårdsförbund har ett gott samarbete med bland annat Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), och genom dem har vi goda möjligheter att få hjälp med prognoser för framtida tillstånd och påverkan. Utifrån detta kan vi tillsammans arbeta gemensamt med att samordna och planera för förebyggande åtgärder.

Fortsätta att bedriva miljöövervakning i Mälaren samt utveckla den genom:

- Samordning av mätningar och resultat inom hela avrinningsområdet
- Nya metoder för miljöövervakning främst för uppföljning av åtgärdernas effekt
- Förbättra spridningen av resultaten till intressenter, beslutsfattare och allmänhet

Detta ger oss en djupare förståelse för vad som händer på vattnets väg i tillrinnande vattendrag och i Mälaren och hur de akvatiska ekosystemen i Mälarens avrinningsområde mår.

Vad gör vi idag?

Mälärövervakningen ingår tillsammans med Vänerns och Vätterns miljöövervakning i den nationella miljöövervakningen, delprogrammet Stora Sjöarna, inom programområde Sötvatten. Den nationella miljöövervakningen styrs och samordnas via Havs- och vattenmyndigheten. Se <https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/miljoovervakning/miljoovervakningens-programomrade-sotvatten/delprogram-stora-sjoarna.html>

De provtagningar som sker görs både i vatten, sediment och biota (fisk m.m.). De moment som ingår är: vattenkemi, växt- och djurplankton, bottenfauna, fisk, miljögifter, sjöfågel, vegetation och klimat. Sedan 2018 har vi en överenskommelse om forskning och utveckling av miljöövervakningen i Mälaren med SLU, som utför flera delar av miljöövervakningen i Mälaren. Läs mer om detta på SLU:s sida "Fokus på Mälaren"¹⁵.

Detta är grunden för miljöövervakningen i Mälaren, som till stora delar har pågått sedan 1965. Tillsammans med Vänern och Vättern utvecklar vi ständigt miljöövervakningen, för att följa pågående miljöproblem och fånga upp nya. Till exempel har vi nyligen lagt till övervakning för att närmare följa klimatförändringen. En metod för att följa upp mikroplastar håller även på att utvecklas för de stora sjöarna i samarbete med Örebro universitet. Under 2020 kommer vi tillsammans att göra en översyn av övervakningen av miljögifter, som behöver utvecklas ytterligare. Ett annat exempel på utveckling är CyanoAlert, en ny varningstjänst för algbloomningar, som vi nu är med och provar 2020-2021.

Ett sätt att förbättra spridningen av miljöövervakningen, vad som pågår och resultaten, är de webinarier som SLU håller tillsammans med oss flera gånger om året. Där är alla medlemmar välkomna att lyssna.

Förslag verksamhet 2022-2027

Den nationella miljöövervakningen har länge varit basen i Mälarens vattenvårdsförbunds verksamhet, och bör fortgå i samma form, med samordning tillsammans med Vänern och Vättern samt vidareutveckling av de områden där behov uppstår av ytterligare undersökningar, i och med att nya miljöproblem uppstår.

Med hjälp av provtagning och analyser kan man uppskatta statusen enligt vattendirektivet hos de olika vattenförekomsterna i Mälaren (32 st) samt följa trender i förändringen av ekosystemet. Data från övervakningen används även till att följa måluppfyllelsen av de nationella miljömålen, samt att de också används till internationell rapportering.

Många kommuner runt Mälaren och vattenvårdsförbund i tillrinnande vattendrag, uttrycker behov av hjälp med att utforma bra provtagningsprogram, samt hjälp/samordning av upphandling, provtagning och tolkning av resultat. Detta stöd vill vi utveckla.

Det finns även behov av att hitta bra metoder för att följa upp åtgärdernas effektivitet. Ett exempel på sådan övervakning är sensorer, som registrerar mätvärden kontinuerligt och kan läsas av via internetuppkoppling.

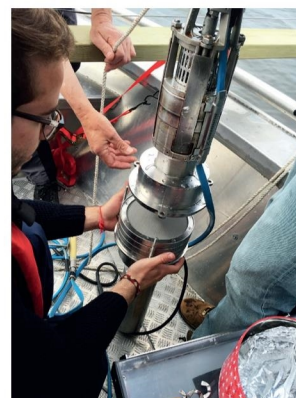
Data ger också upplysningar om vad som är problemen på olika platser, om utvecklingen går mot bättre eller sämre vattenkvalitet, om den biologiska mångfalden ökar eller minskar och livet i vattnet frodas eller dör ut. Det är viktigt att resultaten sprids till de som har nytta av dem. Det är också en viktig pusselbit i att få rätt åtgärder att finansieras och genomföras.

När det gäller överföringen av resultaten från miljöövervakningen till intressenter, beslutsfattare och allmänhet, finns det behov av utveckling.

Bli en gemensam röst för förbundets medlemmar gentemot relevanta sektorsmyndigheter genom att:

- Framföra våra gemensamma behov och önskemål
- Omvänt fungera som en kommunikationskanal från dem till oss

Det gäller till exempel Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Näringsdepartementet och Miljödepartementet m.fl, men även regionala myndigheter som Vattenmyndigheten och Länsstyrelserna.

Vad har er organisation för behov av miljöövervakning och vilket stöd i miljöövervakningen skulle ni behöva?

¹⁵ <https://www.slu.se/institutioner/vatten-miljo/forskning/forskningsprojekt/alla-forskningsprojekt/fokus-pa-malaren/>

Vad gör vi idag?

En roll som Mälarens vattenvårdsförbund har tagit i viss utsträckning, är att fungera som talesperson för medlemmarna i gemensamma frågor gentemot Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Miljödepartementet, samt Vattenmyndigheten i Norra Östersjön.

Förslag verksamhet 2022-2027

Den rollen skulle vi med fördel kunna utveckla för att lyfta de frågor som rör vattenvård och skydd av sötvatten, som nu har kommit lite i skymundan i det fokus på havet som råder. Vi skulle också ytterligare kunna bidra med att ge inspel till dessa myndigheter om vilken typ av statlig finansiering för vattenvårdsåtgärder som vi ser att det finns behov av. Vi fungerar också gärna omvänt som en kanal för de nationella myndigheterna till medlemmarna för att kommunicera de behov som finns av åtgärder nationellt. För nationella myndigheter är det av intresse att kunna kommunicera med en större grupp/region i olika frågor, och där fyller vi en funktion.

Kommunicera Mälarens värde och nytta för att medvetandegöra oss alla:

Både allmänhet, intressenter och beslutsfattare behöver förstå vilken tillgång Mälaren är, så att vi värdesätter det ovärderliga Mälaren ger oss utan kostnad.

Vad gör vi idag?

Mälarens vattenvårdsförbund har inte arbetat med att lyfta Mälarens värde och vilken resurs det är fram tills nu.

Förslag verksamhet 2022-2027

Att göra detta är en viktig del för att förståelsen för åtgärderna för att förbättra och bevara Mälarens vattenkvalitet ska bli allmänt accepterade och en viktig pusselbit för att öka motivationen. Detta kan till exempel göras genom en bättre kartläggning av de ekosystemtjänster som vattnet ger oss och hur de bidrar till hälsa, ekonomi och biologisk mångfald i Mälardalen. Mälarens värde behöver kommuniceras i större utsträckning framförallt till beslutsfattare, men även till allmänheten.

Vilket är Mälarens största värde för dig?

FOTO: INGRID HÄGERMARK

Tidsplan

Att få igång alla delar av verksamheten behöver inte ske på en gång, utan kan med fördel ske stegvis. Att till exempel ta vid och sprida resultaten efter LIFE IP Rich Waters, blir aktuellt först 2024. Men med tanke på att god status ska uppnås 2027, är det ändå viktigt att åtgärdsarbetet kommer igång i större skala ganska snabbt. Här kan MVVF fylla en viktig roll i samordningen.

Vilka delar tycker du är viktigast att de kommer igång tidigt? Vad kan vänta till senare?

Finansieringsförslag och kostnadsberäkningar

Finansiering kan ske på flera sätt, genom:

- Ökad ordinarie medfinansiering från medlemmarna
- Tillkommande nya medlemmar
- Ökade statliga bidrag
- Medfinansiering i form av arbetstid från vissa medlemmar
- Söka projektpengar, tex LOVA, LIFE m.m.
- Andra former?

En kombination av dessa olika former är antagligen att föredra.

I dagsläget får vi in medlemsavgifter från 53 medlemsorganisationer som består av de 4 länsstyrelserna och de 23 strandnära kommunerna runt Mälaren, 3 regioner, 4 större företag, de 3 största vattenproducenterna, 6 vattenorganisationer, 2 nationella myndigheter, samt 8 ideella organisationer. 2020 är medlemsavgifterna 1,5 miljon kronor och räknas upp med index K84 varje år (ca 2%).

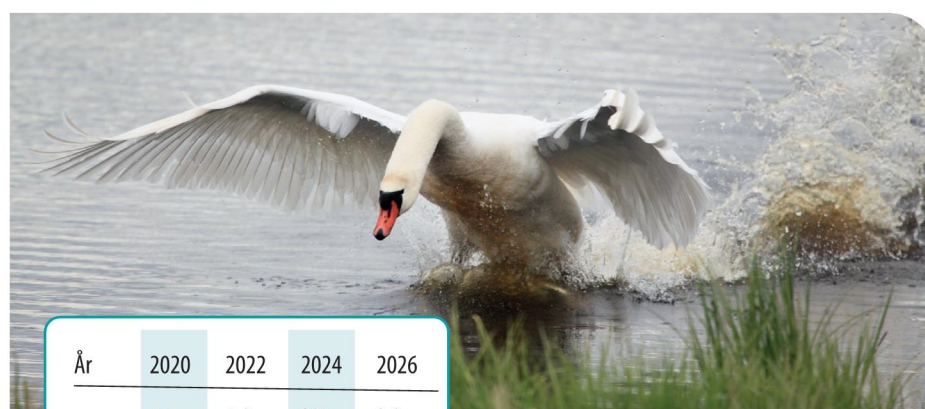
Vi får i dagsläget också in medfinansiering från MER-kommunerna (varav 8 är strandnära kommuner, och således även medlemmar i MVVF, och 15 är kommuner från övriga avrinningsområdet till Mälaren, dvs ej medlemmar i MVVF). Den medfinansieringen uppgår till ca 1,15 miljoner per år, fram till och med 2021.

Dessutom får vi ett bidrag från EU, genom LIFE IP Rich Waters, till miljöövervakningen (miljögifter) om 130 000 kr per år 2017-2024, samt ett bidrag till verksamheten med projektutveckling inom MER med 410 000 kr per år 2017-2021, samt 830 000 kr per år 2022-2023 och 420 000 kr 2024.

Under åren 2019-2020, med trolig förlängning t.o.m. 2021, har vi även ett bidrag från Havs- och vattenmyndigheten på ca 850 000 kr/år för åtgärdssamordnaren i Sagån/Mälaren. Vi får även ett årligt bidrag på 700 000 kr/år för den nationella miljöövervakningen från HaV.

(År 2019-2020 har vi tillsammans med flera parter runt västra Mälaren, sökt och beviljats 1,5 miljoner per år för bekämpning av sjögull i Mälaren, men det bidraget går via Länsstyrelsen till kommunerna)

Detta innebär att våra kända intäkter ser ut så här från 2020 till och med 2027:

I detta ingår en oförändrad medlemsbas och det är inräknat en ungefärlig indexuppräknings med 2% per år, samt att medfinansiering för MER endast beslutad fram till 2021. Medfinansiering från EU till C4 är beräknad till 100% under fas 3, alltså 2022-2024.

Med ett utökat kompetenscenter där vi har kompetenser för miljögifter, fisk och konnektivitet, övergödning, invasiva arter och biologisk mångfald, dricksvatten, sjöfart, jordbruk och livsmedelsförsörjning och regional planering på 20% tjänst vardera, en klimatanpassare, en åtgärdssamordnare, en projektutvecklare och en kommunikatör på vardera 50% samt miljöövervakning och administration i oförändrad omfattning jämfört med idag, så skulle kostnaden landa på ca 5,1 miljoner kronor per år. Detta är bara ett exempel för att rama in storleksordningen.

Breddad representation och medlemskap

Då vi enligt vattendirektivet ska utgå från avrinningsområdena i vattenarbetet, blir det än mer aktuellt att se hela Mälarens avrinningsområde som vårt verksamhetsområde. Det ligger också ett stort tryck på olika organisationer i förslaget till kommande åtgärdsprogram enligt vattendirektivet, som gör att det är nog så viktigt att samverka kring olika åtgärder. Här bedömer styrelsen att Mälarens vattenvårdsförbund har en viktig samordnande roll att spela.

Vilka andra kan vara viktiga att ha med som medlemmar?

Eventuellt namnbyte

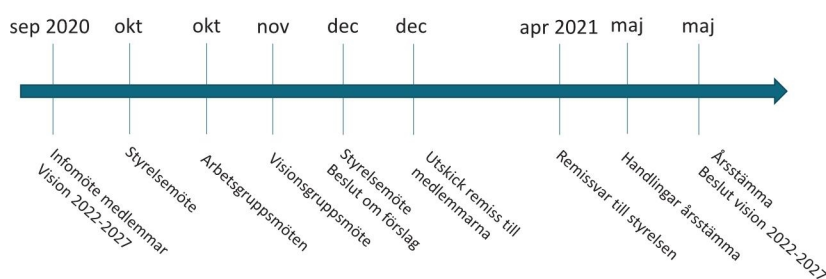
För att medlemmar i högre upp i avrinningsområdet ska känna igen sig, kanske vi behöver byta namn? Från Mälarens vattenvårdsförbund till exempelvis Mälardalens vattenvårdsförbund?

Vad tycker du? Har du annat förslag på namn? Eller ska vi behålla det gamla namnet?

Process för visionsarbetet under 2020-2021

Detta förslag går nu ut till alla medlemmar på remiss. Vi skickar även förslaget till andra kommuner i avrinningsområdet/som tar dricksvatten från Mälaren eftersom förslaget innebär en möjlighet för dessa kommuner att bli medlemmar. Vi vill ha in synpunkter på förslaget senast den 31 mars 2021. Efter remissen arbetas ett slutgiltigt förslag fram för utskick innan årsstämman den 21 maj 2021. Vid årsstämman fattas sedan beslut om visionen för verksamheten 2022-2027, så att den kan börja gälla från och med årsskiftet 2021/2022.

Tidslinje visionsarbetet

MÅLET FÖR VÅRT ARBETE ÄR RENT VATTEN OCH FRISKA EKOSYSTEM
I MÄLAREN OCH DESS TILLRINNANDE VATTENDRAG

STYRELSENS FÖRSLAG TILL VISION
2020 - 12-04